

УКРАЇНСЬКИЙ МУДРЕЦЬ

СКОВОРОДА

Написав

О. І В А Х

УКРАЇНСЬКИЙ МУДРЕЦЬ

Поема про славного українського
філософа - містика
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДУ

Написав

О. ІВАХ, Б.А.

THE PHILOSOPHER OF UKRAINE

— poem —

by

HONORE EWACH

1945

CULTURE and EDUCATION
P.O. Box 3113
Winnipeg, Man., Canada

Український Мудрець Сковорода

(Присвята І. Феданові)

ЧАСТИНА ПЕРША

(ДЕНЬ ІЗ ЖИТТЯ СКОВОРОДИ)

І.

Золотаві поля
виглядають женця,
моз дівчата в садку
козака-молодця,

і протяжно шумлять
золоті колоски,
визирають вгору
з-поміж них квіточки,

бо над ними вгорі
повіває вітрець
і шепоче, що вже
наближається жнець.

От і справді хтось йде —
наче мушка мала
виринає з гайку
по дорозі з села.

Вже близенько. От став
і глядить на поля.
Чи манить його зір
урожайна земля?

Стрункий стан козака —
може й справді козак?
Чи воли погубив
і йде пішки чумак?

Ні козак ні чумак,
бо шаблюки нема
ні в руці батога,
навіть вусів кат ма.

Замість шаблі кийок,
збоку торба важка,
хлопська свита на нім,
але-ж біла рука,

і сопілка в руці,
не козацькі штани,
а французькі вузькі,
в яких ходять пани.

Хто-ж це йде із села.
чи купець, чи чабан?
Чи настав чуда час
і на прощу йде пан?

II.

Під кущем при шляху
сів в траву чужинець,
щоб обвіяв його
холодочком вітрець.

Скинув торбу важку
і поклав на траву,
тоді з торби наверх
вийняв книжку нову,

розложив на траві
і читати почав,
що французький мудрець
про освіту писав.

Довго книжку читав,
ні бровою моргнув,
бо глибоко в думки
філософа пірнув.

Аж як спека пройшла.
закрив книжку нову,
усміхнувся й сказав:
— Відколи я живу,

таких книг не читав,
ще ніхто таких слів
по книжках не писав
для своїх читачів:

„Жийте так. як сама
вас природа учитъ!”
Від тих слів вся душа,
мов від співу, дрюжить.

Як на квіти паде
в спеку зимна роса,
так на душу слова
Жана Жака Русса.

От і дивно, що ми,
без обміни книжок.
самостійно прийшли
до подібних думок.

Ні. не дивно, бо скрізь
можна правду знайти, —
тільки треба в душу
щирим серцем зайти.

Оця бджілка мала,
що збирає медок,
своїм трудом-життям
вчить подібних думок.

Тільки щезнуть сніги
і весна зашумить —
щоб збирати медок,
бджілка в поле летить.

А як літо прийде
і квітки зацвітуть —
як весело бджілки
поміж ними гудуть!

Тут метелик присів,
а там бджілка мала.

та між ними нема
ні сварні ані зла.

Оця бджілка мала
мирно в труді живе,
щоб росло в гаразді
покоління нове. —

І скінчив чужинець
вихваляти бджілок,
і чоло похилив
під вагою думок.

Та не довго тягар
думок серце давив, —
взяв сопілку чабан
і до уст приложив:

і на жовті поля
полетіла журна
тиха пісня села,
що ворушить до дна
цілу душу, — і грудь
від тих звуків тремтить,
бо в них щира любов
по розлуці тужить.

А за горем важким
залунав козачок,
наче прихід весни,
наче повний струмок.

Залунав козачок
і замер десь в гаю,
і незнаний чабан
закрив книгу свою.

І, мов жадно павук
позирає на сіть —
глянув в торбу, чи все
у порядку стоїть.

III

І розклав наш чабан
всі книжки на траві,
стародавні ось тут,
там модерні — нові;

тут псалтиря, і твір
Августина Отця,
і збірник, що містить
золоті зеренця

Марк Аврелія, і твір
стародавніх байок,
а там купкою склав
збір новітніх книжок —

„Еміль” з „Вертером” тут,
Монтеск'є, Гобс та Лок,
там поклав товстий звій
своїх власних думок.

Зложив в торбу книжки
незнайомий чабан,
глянув оком втішним
на хвилюючий лан,

в руки взяв свій кийок
і в дорогу пішов —
роздавати усім
людям щирю любов.

IV

Поминув наш чабан
золотаві поля
і надвечір зайшов
у садок до села.

У хазяя Дмитра
сад великий, густий,

а під листям вишень
сидить купка людей, —

у неділю зійшлись
на розмову в садку,
розмовляють і ждуть
на траві в холодку,

бо Грицько обіцяв,
що в неділю прийде,
як пожовкнуть поля,
як пшеничка дійде.

І хтось крикнув: „Вже йде
до нас прямо в садок!”
і піднялися всі
з-під яблунь та грушок.

І Грицько, наш чабан,
всіх людей привітав,
скинув торбу важку
і під вишню поклав.

Обступили його,
наче матку бджілки,
хазяї й парубки,
і дівчата й жінки.

І він всіх їх вітав,
наче брата й сестру,
і дитинку малу,
і старушку стару.

Всіх селян привітав
і присів на траву
там, де хтось постелив
свою свитку нову.

Тільки сів і жінки
обступили Грицька,
і подали йому
повний збан молока,

дали миску борщу,
хліба кілька грінок,
і вишень-черешень,
та вишнівки збанок.

Та хоч мало він їсть
і літами старий,
молода в нім душа,
ясний погляд очей,

не згинають літа
ані торба важка,
молодий його хід,
не дрижить ще рука.

Попоїв вишеньок
філософ із Чорнух,
і поглянув тоді
на в'юнких чорних мух,

що присіли в траві
на вишень кісточки.
“Оці мухи — то ті
тонконогі панки,

що танцюють та п'ють
у Парижу й Москві,”
так промовив Грицько,
і кругом на траві

сіли люди з села.
Тихо дихав вітрець,
як навчати почав
український мудрець.

ЧАСТИНА ДРУГА

(СКОВОРОДА РОЗКАЗУЄ ПРО ПАНА ГАРАСИМА, ЩОБ ТАК
ОБРАЗКОВО ВИЛОЖИТИ СВОЮ НАУКУ.)

V

— „Звався пан Гарасим,
що за щастям шукав,
хоч мав грошей мішок,
і палату, і став,

чудну рибу в ставі,
і байдак на ставу,
буйні коні в стайнях,
мав Француза-слугу,

мав розкішні садки,
мав убрання всіх мод,
мав з Мадейри вино,
мав хортів всіх пород,

мав ведмедів, малпів,
валугаїв тримав, —
все для щастя було,
але щастя не мав.

VI

Гарасим був дивний:
танцював. пив та їв
на бенкетах гучних
у гостинних панів,

та ще й вдома вина
набере повний збан,
покладе на столі,
і так дудлить шампан

або ренське вино,
що при нім і засне,
встане, з'їсть огірок,
і весь світ проклене.

А поїде в Париж,
знов танцює та п'є,
тут зневажить князя,
там лякея поб'є.

Пошаліє, поп'є
місяць-два Гарасим
і стихає тоді
лиха слава за ним.

Позбирає панів,
і хортів та хлопів,
і тоді йде в ліси
полювати вовків.

Надокучить і те,
і вовки й кабани,
і токайське вино,
і хлопипи, і пани,

омерзіє життя
та огорне нудьга,
куди око зирне,
куди ступить нога.

Остогидне життя,
стане трудом нудним,
серце здавить журба,
і тоді Гарасим

єозьме в руку кинджал,
до грудей прикладе
і питає себе:
“Чи до серця дійде?”

Як нема мотузка,
ні кинджала нема,
до рушниці рука
просто липне сама.

“Жити жити... і чорт
таких мук не дає,

як нудьга життєва
з дня на день завдає.

Тільки смерті жало
може дати спокій
та приспати в гробі
цей проклятий настрій.

Тільки смерті жало...
а я щастя шукав...
Чи ж я щастя своє
у Парижу програв?

У маєтках своїх
я знаходжу біду...
Щастя?... Щастя?... і де-ж
тєє щастя знайду?

Що за біс?... Хтось книжки
поскладав на столі,
тут Декарта поклав,
там поклав дві малі...

Що? Книжки?... Та-ж в книжках
можна щастя знайти.
Світля, хлопче, давай,
скоро свічку світи!"

VI

І як сів при столі,
то до ранку не встав,
так завзято книжки
цїлу нічку читав.

І змінився той пан,
мало їсть, мало спить,
і по ночах і в день
над книжками сидить.

Всяких книг накупив, —
був там славний Платон,

Епікур, Демостен,
Аристотель. Филон,

Марк Аврелій, Вергіль,
Цицерон, Лукіян,
Златоуст, Богослов,
і талмуд, і коран,

Кеплер, Нютон і Мор,
релігійні збірки,
рукописи старі
та містичні книжки.

І так років зо три
пан книжки ті читав,
в кожній думці новій
свого щастя шукав.

Під вагою думок
Гарасим похмарнів,
стали очі мутні,
цілим тілом змарнів.

Погас в серці вогонь,
що до діл поривав,
і пан трупом живим
над могилою став.

І знов давня нудьга
гостювати прийшла,
і в нудьзі Гарасим
відійшов від стола.

Надворі цвів бузок,
зазирає до вікна,
вітер листям співав
і в гаю пташина.

Крізь вікно Гарасим
глянув, важко зітхнув
і на нього вітрець
холодочком дихнув.

І як шепче бузок,
як шепоче трава,
покотились в їх спів
Гарасима слова:

“Я світ тіней ловив
і не бачив життя, —
надворі спів весни,
а тут гріб, мертвота.

Коли тіло годуй,
буйність розум приспить;
коли розум годуй,
голод душу морить.

А як голод в душі,
нема щастя ніде, —
той, хто душу кормить,
той і щастя знайде.

Роскіш щастя не дасть,
нема щастя в книжках, —
своє щастя знайду
по зелених гаях.

На молитві душа
буде жити в гаю,
а як тіло умре,
перейде до раю.

Був я книжник і пан,
тепер в ліс перейду
і як монах-аскет
своє щастя знайду.

Прощавай же, вино!
прощавайте книжки!
ви лиш злуда очам,
щастя — правди квітки.”

Так сказав Гарасим,
взяв торбину й кийок,

і як монах-аскет
пішов жити в лісок.

VIII

І в ліску Гарасим,
наче лис дикий, жив
і для щастя душі
своє тіло морив.

За рік-два наш аскет
в печері висох так,
що здавався очам
мов ходящий кістяк.

Помертвів його зір,
волос снігом припав,
і аскет в молитвах
смерті приходу ждав, —

хоч весною співав
темний гай, цілий світ,
ніжно дихав вітрець,
колисав вишні цвіт.

Обладав білий цвіт
на зелену траву,
і аскет задрижав,
відчув думку нову.

Сіз метелик на цвіт,
стрепенувся старець,
і відчув, як шумить
поміж листям вітрець.

Гарасим задрижав,
мов від вітру лоза,
і з очей потекла
на грудь тепла сльоза.

— “Дав Бог квітам красу,
і пташкам, і гаю —

я ж вбиваю життя
і чекаю раю.

Все, що Бог мені дав,
на ніщо змарнував,
всю красу життєву
я на смерть проміняв.

Жий вином, розум спить,
книжка душу гнете,
вбивай порив життя,
то й душа не цвіте.

Тільки серця вогонь —
то правдиве життя.
Коли згасне вогонь,
настає темнота.

Бог-Творитель життя
всім творінням дає;
хто зневажить життя,
той вмирає-гниє.

Самий Бог — то життя,
серце Богом цвіте;
а Зло — все, що гниє,
ні цвіте, ні росте.

Аж тепер я життя
і себе зрозумів
і цвіт щастя вогнем
в моїм серці зацвів.”

Отак щастя своє
Гарасим віднайшов
і пішов між людей
роздавати любов.

ІХ

Довго сіяв любов
між людьми Гарасим,

і де тільки пішов,
росла радість за ним.

Та вкінці затужив
за спокоєм гаїв, —
купив хутір і в нім
супокійно осів.

Навкруг хати росли
яблінки та грушки,
кавуни в баштані,
та гуділи бджілки.

Тут він гостей своїх
по-братерськи приймав,
щедро всіх угощав
і як жити навчав.”

— — —

І замовк філософ,
тиша стала кругом,
бо вже й місяць зійшов
над вишневим садком.

КІНЕЦЬ

СКОВОРОДА — ВЕЛИКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МУДРЕЦЬ

(1722—1794)

Саме тоді, коли у 18-му віку завмирало політичне життя в українській козацькій державі—на Гетьманщині, жив на Україні великий філософ-мудрець, Григорій Сковорода, що пішки ходив від села до села, від міста до міста, і навчав людей вищої мудрості. Сковорода говорив людям, що людина аж тоді живе дійсним життям, коли її серце горить ясным вогнем любови до ближніх і коли творить добрі діла. Тоді людина й щасливою почувається.